

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿ ՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱՍ ՏԵՂԵԿ ՈՒԹԻՒՆ

Ողբամ զքեզ Հայոց աշխարհ :

Օ ԱՅՍ իմ կենաց դառնահամ ծովս որ եմ կտրել՝
 Իսկի ըզքեզ Հայոց աշխարհ չեմ մոռացել .
 Հիմ՝ որ շնչիկս 'ի հագագիս է ոտնառած
 Սաղթափ ճակատրս մօտ գետնուց ակննկորած ,
 Ընդ չորս բոլորտ հետ հայիմ, հետ ծածկին հեռի .
 ԼՂԼԻ քրչիկ մ' ու Վահապետին տի մեռնի .
 Ո՛հ , զիմ կնտիկ ճակատս այլ չեմ կարեր կանկնել
 Ու այն պսպղուն Սասեաց սարերն 'ի վեր նայել .
 ԼՂԼԻ քրչիկ մ' ու այս ափունքս տի լռեն ,
 ԼՂԲ բարկ շրթերս ըզճերունիս չի տի գտնեն .
 Վուք բազմաշար Սոկաց լերունք քարաբերանք
 Ինձ գերեզման դուք ինձ եղիք և արձագանգք :
 Փետտած քնար , ահա տամ քեզ ըզթոյլ մատներս .
 ԼՂմաշ փափագ , անմաշ կրրակ մըտէք 'ի ներս .
 Օ այն պատառուկ սիրտն որ տեսնուք՝ այնոր ներքե
 Կան մին քանի ծեր հառաչանք կարմիր ու սև ,
 Շնչած կրճկունքս աղեկրտրեն , ո՛հ զինահար ,
 ԼՂսօր քարչեմ ու դուրս բերեմ զիմ ցաւն հազար ,
 Թող 'ի Տարօն հասնին ձայներս , սարքն պատռին ,
 Սեղրայ գետոյն ալիքն անոյշ լեղի կտրին ,
 Հետ Խորօնից քերթողահօր մեծ պատմագրին
 Թող կիսատ շունչքս ողբակցելով գնան ոլորին .
 Օ աշխարհն Հայոց ես լամ ըզքաղցր իմ հայրենիք ,
 ԼՂին արցունքքս հետ թափեմ քաղցր ու ցրտիկ :
 ԼՂա թուլցած աղիքքս պինդ պինդ քարչեցան ,
 Սոխրոց 'ի դուրս կրակունք ելան սիրտրս լըցան ,
 Թռաւ վերացաւ Վահապետին սիրտ վեր ու վեր
 Իջաւ խորցաւ գերեզմանաց վախեր վըհեր :
 Ողբամ ըզքեզ Հայոց աշխարհ , ողբամ ըզքեզ ,
 Որ փառաւոր նստած երբեմն արքայապէս՝
 ԼՂեւելից և հիւսիսոյ ազգացն հազար
 Շոկան 'ի ձեռդ առած կայիր հրամանատար .
 Ողբամ զիշխանքդ ու զթագաւորքդ որ անց կացին ,
 Ողբամ զորդիք մեծ Վրիգորի որ չերեւին .
 Բզբիւր հազար ցաւերդ ողբամ , աշխարհ Հայոց
 Օ որ թշնամիքդ ետուն ու կոյր միտք որդւոյ քոյ ,
 Օ արթիւր զարթիւր Երեմիաս մարգարէ՛ զգօն
 Տես զԼՂ եղաւ գեղեցիկ նորքս մեր Սինն .
 Ու Յովսիաս մեղ մընաց ոչ Սեդեկիա .
 ԼՂխարհս ամէն ոտնակոխած աւեր մընայ .

Չըկայ քաջաց հայր Սատաթի ոչ Սակաբէ
 Որ զայսպիսի մեծ կործանմունքս մեր կանգնէ .
 Եւ իշխանաց աթոռանին ընկեր գետին ,
 Թանձրատեսակ ծըխով լըցւեր եկեղեցին :
 Օարթիր ելիր արեկ թէ ճար գիտես ցաւոյս
 Յոսակըտուր պնգէ զաղիս , սիրտ տուր երգոյս .
 Եւ 'ի Սըրայ , եկ 'ի յուռեաց Բաբելոնի ,
 Սաղմոսարանդ իջո՛ւ առ եկ յԱրածանի .
 Կայ ուռեստան և հայոց , կան և շատ ալիք ,
 Կան կաղամախք , սև սև նոճիք , սրգոյ սօսիք .
 Սեր գերեզմանքս այլ շատ , մեռելքս այլուի շատ են ,
 Որք ու այրի՝ եկեղեցիք դարպասքն ամէն .
 Թէ լուկ հայիս իմ աշխարհին երեսուն սև՝
 Ի երդրդ վառի , սրտիկդ ըլի ներքև վերև :
 Դու այլ զարթիր ու հետ արեկ մերըդ Սովսէս
 Որ ողբակից հրաւիրէիր ըզմարգարէս .
 Տէս , այս երկիրն է հայկազանց և Երշակունեաց
 Որոց փառօք լըցեր ըզգիրս քոց պատմութեանց .
 Եւս այն երկիրն է Տիգրանին և Երամայ
 Որ բռնէին ըզբռնաւորքն զինչ տըղայ .
 Եւս այն երկիր մեծ Տրդատայ քաջ Սարգանին
 Ում նախանձէր Պարսիկն , հռոմն ու Բորին .
 Եւ այն երկիր Լուսաւորչին ու Կերսիսի
 Եւս Սահակայ , Սերոպայ , քո՛ իսկ Սովսիսի .
 Ո՛հ , ինչպէս փառքն ամէն մըթնած և այլափոխք
 Սիայն անփոխ գուշակութիւնք քո մնան ցաւօք .
 Եւար , աւեր , սուր , գերութիւն , սուգ և չարիք
 Եւ չար նախանձ , տըգիտութիւն մընան հիմիկ .
 Դարեր անցին գնացին , հայոց փառքն մոռցւած՝
 Եւ հապետիս միայն իսաւորն ու սուգ մընաց :
 Հէ՛ խեղճ՝ ծերուկ , զարկ ըզգործիդ ու զլուխ քարի ,
 Կամ թէ քաղէ զաղիք սրտիդ որ քաջ թըթուի ,
 Խօսին կանչեն այրած լերդերդ , լըսէ աշխարհ ,
 Վո՛ գանկըտանք բռնեն լեռներ ձորեր հաւսար :
 Ողբամ , ողբամ , հազար ողբամ գբեզ հայաստան ,
 Երբեմն բիւր փառաց տեղիք , այժմըս դամբան .
 Վո՛ ծիրանիքդ մերկացան , քո թագդ առաւ ,
 Երիւթիւնն հայկական անդէն թըռաւ .
 Վո՛ սուրբ յաջորդք քահանայիցն պակսեցան
 Եւ մէն չարիք մըտին 'ի մէջ ժողովրդեան :
 Վո՛ ծառաներն ապստամբ դէմ քեզ առին սուր ,
 Վո՛ իշխաններն մէջ քո տանդ վառեցին հուր .
 Լըսեցին Պարսք և բարբարոսք գաղանական ,
 Սէկ առ մէկ ձայն տըւին , Ելէք 'ի հայաստան :
 Ելան եկան ամառնամուտ ամպոց նըման
 Որ Ենոսայ սարերն 'ի վար կախած կըրկուան .
 հայաստանի չորս բոլորտիքն պատեց սև .
 Իհիւր տակ ամպէն ինչ ցեղ 'ի դուրս ելնէ արև :

Պահակք բացւան , սահմանքն առան , արգելքն ընկան .
 Փախիր թագիր , թէ չէ՝ մաշիս ո՞վ Հայաստան . . .
 Բայց ո՞ր փախչի իմ ժողովուրդն անհայր անտէր ,
 Բերդն ու պարիսպ , շէնքն են հողու հաւսար ընկեր :
 Ե՛հ անիծեալ երկաթ ու ձեռք որ զքեզ սրրեց ,
 Հայոց արինք քեզ լուկ այդչափ անոյշ թըւեց .
 Միթէ անկուշտ քաղցիդ ու չար քո ատամանց
 Օ՛իմ Հայաստան ցրցուց արեւն անողորմած :
 Ո՞ր բռնաւոր , ո՞ր տիրապետ , ո՞ր անօրէն
 Չեկաւ սրբով բաժին մ'առնուլ Հայոց երկրէն .
 Ո՞ր բարբարոս զաւերարար ձեռաց նըշան
 Չեթող վերայ մեր շէնքերու երկնանրման :
 Մէկըն կըտրեց , մէկն հնձեց , մէկըն լափեց
 Մէկն այլ փորեց , զարմատն հանած զհողըն ցրուեց :
 Ե՛հ , այս տեսոյս ո՞վ դիմանայ թէ չէ արձան ,
 Կամ ի՞նչ ցեղ քեզ չողբայ լալով , խեղճ՝ Հայաստան :
 Տեսէք գեղանքս ու քաղքընիս խառնուփնդոր ,
 Սառնապաղուկ գետերու ջրերս յարին յորդոր .
 Տեսէք ռամիկն ու մեծատուն ամէնքն աղքատ ,
 Տընակորոյս բարբարական դաշտէ 'ի դաշտ .
 Փախչին գընան , չըգիտեն ո՞ր , յետեւ չնային
 Օ՛ի սուրն անգութ փրուէ զայնոնք ցուրտ 'ի գետին :
 Դժբա այլ ո՞ր ըզփախ առել ըշտապ կ'երթան .
 Ե՛մէնքն 'ի մէկ տեղ . ո՞հ , ամէնքն 'ի գերեզման :
 Տեսնում ծերերն որ հարկւոր ալիքն առել
 Փախչիլ փորձեն , փորձանք գոչեն , ընկնին մեռել .
 Տեսնում զանսիրտ խեղճ կանանին որ անլաչակ
 Օհետ երկընուն կանչւումտելով մընան մինակ .
 Պարկեշտ աղջկունքն որ յարեւն ծածկըւէին
 Գազանակերպ մարդկան ձեռաց 'ի մէջ ընկնին .
 Տեսնում զաղջիկ մայրն որ զըստենց տըղէկն առեր
 Լեղապատառ խողոր մողոր կ'երթայ վըհեր .
 Պահ մի թողու տղայն 'ի գրկէն , դէմ գայ դահճին
 Յամաք ծոցիկն առել զմօր գութ յիշէ նըմին .
 Ե՛յլ սուրն անգութ ոչ մօր խնայէ ոչ արեւկին ,
 Դաղիկն ու ճիւղ մէկտեղ կտրէ վառվառ նըռին ,
 Կաթն ու արին զինչ եղ ու մեղը հետ կաթկըթին .
 Հրեշտակք , թէ գութ ունիք , հանէք զայս կաթքն յերկին ,
 Ե՛հ թէ քանի քանի ես այն ձորուն ներքե
 Գերեզմանաց վերայ թափել եմ արտսունք սե ,
 Ուր քորք լեղբարք , հարսն ու փեսան , հայրն և որդիք
 Կարճ օրերով երկայն դիշեր անցնեն հերիք
 Ե՛հ Կահապետ , քանի յիշես թափես արտսունք .
 Երնէկ այտոնց որ զինչ վըկայ մեռան սիրունք .
 Երին զաչներն յայս սեռտած մոխրած երկրէս ,
 Չըտեսան զայս աւերակնիս յոր ժուռ գամ ես .
 Երնէկ այտոնց որ չըտեսան գետին փրուած
 Օ՛ւնեղ նըշխարքն հազար ու մէկ եկեղեցեաց .

Այլ զայն ամուր բերդըստանին ու պրըճընուն
 Լճագորացի ծէրերն հաւսար գետնի հողուն ,
 Այլ իմ աչացս որ լոյսն հայոց սև եմ տեսել ,
 Խաղաւորաց դարպասքն ոչխրանց փարախ դարձել .
 Այլ իմ ձեռացս որ հող ժողվել եմ զիշխանաց
 Սազապակաս ճակտիս վըրայ եմ զայն ցանած .
 Այլ իմ ոտացս որ սուրբ կոխել են գմբեթունք
 Ուր լոկ արեն հասուցանէր զիւր փալփրլմունք .
 Այլ զիս , վայ վայ , որ զհայաստան մեռել դիտեմ ,
 Գերեզման են դարձել տեղիք նրման յԱդեմ : . . .
 Դու գերեզմանք , լուռ մեռելք , քաղցր ըլլի ձեր քուն ,
 Որ այլ լըռեց ու ընկաւ սուր ձեր թշնամոյն .
 Իայց դու հայոց աշխարհիկ էրբ դու այլ հանգչիս
 Երբ տի ցամբին աղբիւր արտսունք Վահագետիս :
 Ե՛հ , ես այլ մեծ չարիք տեսնում ողբամ ըզբեզ .
 Ողբամ հազար որ այդ չարեաց պատճառ դուն ես :
 Լճեկ արեկ հայր իմ ողբոցըս հայր Սովսէս ,
 Իմ սիրտն այլ չի երթալ , ասա դու քաջ գիտես .
 Վո լճրեմիկդ ու քո Օաքարդ հետ առ ողբա
 հայոց ազգիս անփոյթ անգէտ հովաց վերա .
 Ողբամ ըզբեզ հայոց աշխարհ , ողբամ ողբ բիւր
 Վանց ըզգետունք յորդորցընեմ զաչացս աղբիւր .
 Գէմ ժողովուրդըն շըւարած մընաց մոլար
 Այլ ձեռնտու ոչ առաջնորդ ունի ոչ ճար .
 Լուան վերցւան մեր թաղաւորքն ու քահանայք
 Խորհրդականքն և վարժապետքն քաջիմայք .
 Լճոռանին ու սուրբ բեմերն լաց լի բողոք
 Յանարժանից ներքև ընկած շարժին դողօք .
 Կանգնին անսուրբ երիցանի և վարդապետք
 Չըգիտեն զինչ պարտքն է իւրեանց , զինչ հօտին պէտք .
 Տըգէտք 'ի սուրբ կտակարանաց և բանից հարց
 Փոխան գըրոց 'ի ճանապարհս առնեն անցդարձ .
 Չէ սուրբ հոգին զիւրեանք օծող այլ պիղծ արծաթ ,
 Այլ հեղութիւն նստուց յաթոռ , այլ բարբ հրպարտ .
 Սիոյ հօտի հովիւք , միմեանց են թըշնամիք ,
 Գայլ ինչ պիտի , սոքա սրագոյն ունին ժանիք .
 Պատճառանօք են շըմբըիկէ տանէ 'ի տուն ,
 Այլնչ օգտեն՝ շաղփաղփանօք զօղրս լընուն .
 Օ աշխարհական կրօնս թողել 'ի հրապարակ
 Որչ տաճարին կրօնին շորթեն ըզբարձ ու զթագ .
 ԲզԳրիգորի և Վերսիսի խնդրեն սուրբ խոյր
 Սողովորդեան կուրի կանգնին առաջնորդք կոյր ,
 Որոց լոկ փառքն է՝ սուրբ հանդերձքն ու թաւ մուրուս
 Եւ գիտութիւն՝ քիչ շարականք ու քիչ սաղմոս .
 Որոմնացանք ելին 'ի մեր եկեղեցին ,
 Երբ չգիտեն ընտրել ընդ չարն և ընդ բարին :
 Եսպէս վարժապետք , վիճակաւորք և ուսուցիչք
 Եւ խնեաց բանից անհասկացողք և կամ ծրուիչք ,

Մըտաց բանին անխորահա՝ սիրեն ըզգարդ ,
 Մեծաբանել բարձրածայնել , կարծես 'ի մարտ .
 Շընին տնկած զունքն և ըզքիթ տանին 'ի վեր ,
 Մըտօքն 'ի փոս կուգնան , կարծեն թուշիլ յառնակեր .
 Թողած զըստոյգ ու կարևոր փորձ գիտութեանց
 Ըզճին զըրոյցք պաշտեն նըման հին պառուսանց :
 Կրօնաւորք կրօնքն առել գործի ունայնութեանց
 Սկ վեղարնուն ներքե ծածկեն հոգիս սեցած .
 Յաշխարհէ փախ տըւած , խնդրեն զինչ աշխարհիս
 Լիեղըրփեղ խօսիւք երգովք մաշեն զտարիս .
 Թափառական դաշտեր ձորեր դնան զօրն 'ի բուն
 Լու կերակրով պորտըն տնկած շրջին նսզուն .
 Սնք ընդ վանաց և անապատ անապատի
 Կրու կարդան , 'ի խռով կենան տեղիքն ուխտի :
 Իսկ աշակերտք նախ քան զուսումն են վարդապետ ,
 Թէ զգրպրոցի դուռն գիտեն՝ կարծին շատգէտ .
 Օվարդապետօքն ծիծաղին ընչացք բանան ,
 Կարծեն թէ մարդ ինքեանք՝ իսկ հինքն էին անբան .
 Որ ինչ քըմացն հաճոյ՝ կամին զայն սովորիլ
 Ի հարկաւոր գիտութեանց շուտ են 'ի փախչիլ :
 Իշխանքս . . և ուր են մեր իշխանք , բայց թէ ընչից .
 Ոսկւոյ գերի և խողանման անարգ ախտից .
 Լքահ ժըլատ առ գործ բարի , առ չարն երազ ,
 Իսկ բընութեան ճարակ կազմեն զիւրեանց քըսակ .
 Տեսանեն զազգն և հացազուրկ և մըտազուրկ ,
 Իսկի չարժին յաւելորդաց ընչից տալ տուրք .
 Եւ լիբք ձեռօք խըթեն զարծաթն առ այլազգին
 Որ հարազատ իւրեանց եղբարքըն չարչարին .
 Ի բանտ , յաքսոր զըրկեն , զողամ ասել , է՛ի մոհ ,
 Լըին թափի , նոքա չասեն մեղայ և վահ .
 Ո՛հ զաւերակ աշխարհս դարձեալ քակտեն սոքա
 Ի հայաստան չիթողուն քար 'ի քարի վրա .
 Լոյս են յաջորդք մեր Սարգանանց և Սահանաց ,
 Լոյսպիսի յոյս յետին հայոցըս զաւակաց :
 Իսկ ժողովուրդն . աւանդ աւանդ , չարեօք 'ի լիք
 Տըգիտութեան և մոլութեանց լոկ խաղալիք .
 Ոչ վախ մեծաց , ոչ պատկառանք քահանայից ,
 Միայն ըզլահ խորհին նըման ծոյլ անբանից .
 Ոչ ըզնախնիս գիտեն ոչ բարք և ոչ բարբառ
 Լու 'ի սնոտիս ու 'ի գերութիւն են սընափառ .
 Եզուս ունին հանց մեծ՝ որ նեղ գայ բերըննին ,
 Շարժեն վեր վայր , պզտի խորհին մեծ մեծ խօսին :
 Ի թշնամեաց ցըրուել , թէ կան 'ի մի քաղաք՝
 Ի մէջ իւրեանց երկպառակին դէմ հակառակ ,
 Հազար իրաց կարօտք դեռ կան անմիաբան ,
 Լու թէ ուրեք միաբանին՝ յառնէ սատան ,
 Միշտ ոտնակոխ , միշտ բարեզուրկ , միշտ լաց է՛ի կոծ
 Դոքա կամին ըզքեզ ո՛վ իմ աշխարհ հայոց :

Վիտեմ գիտեմ այս մեր մեղաց պատիժն արդար .
 Սակայն երկնուց արդարութիւն չունի վըճար .
 Եւ հրէական ազգին նրման նըզովք յերես
 Վարէ 'ի դար յուսահատեալ տի գնա՞ն Հայերս ,
 Չէ . ողորմածն Մտուած թողել չէ զՀայաստան ,
 Եւ ինքն զինքն է գըլորել յայս խոր զընդան .
 Երբ որ կամի՝ կանգնի . բայց թող գընան կրուիք ,
 Թող գնայ նախանձ . թող գայ սէր , թող միանան սիրտք .
 Յայնժամ չողբայ զքեզ՝ Եւ հապետս , Հայոց աշխարհ ,
 Եւ երանիս կարգայ բերանս հողու հաւսար :
 Ի յափն հողուս երդումն ուզեմ ձեզնէ ո՛վ Հայք ,
 Եւս հառաչանքս ըլին ձեր ձայն , ձեր այս փափագ ,
 Եւ հանդարտուի եղնէ հոգեակս երթայ խաղաղ
 Վերեզմանիս ծագէ արեւն Հայոց ծիծաղ .
 Թէ չէ՝ քարշեմ զաղեկըտուր թեւիկ սրտիս
 Ի սե սարուկն համբուրեմ զհողն որ ծածկէ զիս :
 Ո՛հ , թող մեռնի ծեր Եւ հապետ , մոնու տապան .
 Եւ թող եղնս յիւր տապանէն իմն Հայաստան :

ՆԱՀԱՊԵՏ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐ

Հոնիս ամեան Հանելուէր , և Հայոց
 Գրեթեմն Վրայ :

ՀՈՒՆԻՍ ամեան հանելուկը որ
 Վաւթի քերթողի կամ Վնյաղթին ըն-
 ծայուած է , կը նշանակէ ԳԻՐ . և ինչ-
 պէս որ հոն ըսեր ենք՝ ասանկ վարպետ
 և խրթին գրուածք մը գրչէ գրիչ ան-
 ցնելով և շատէն չհասկըցուելով՝ շատ
 փոփոխուեր է և երկընցուցած կամ
 կարճեցուցած է : Ոմանք վեցերորդ
 տունը չունին , որ աւելորդ ալ է , ոմանք
 չորրորդն ալ : Իսկ իմաստը կէս մը ընդ-
 հանուր գրի վրայ , կէս մ'ալ հայերէն
 գրերուն վրայ յարմարցուցած է , և
 մեզի տեղի կուտայ քանի մը բան գի-
 տելու և քննելու :

Եւ աջին տունը կ'իմացընէ մեր գրե-
 լուն մեզի Մտուածմէ տրուիլը : Չէն
 ամենախալէն՝ կրնայ իմացուիլ Խորենա-
 ցւոյն ըսածը՝ « Թաւթ ձեռին աջոյ » որն
 որ սրբոյն Սեբրոպայ մտքին մէջ իբրեւ
 քարի մը վրայ կը գրէր : Բարձրեալն 'ի

Բարձրեալն ընծայեաց զիս . կ'երևնայ թէ
 սուրբն Սեբրոպ բարձր տեղ մը առան-
 ձնացած էր աղօթելու երբոր աս յայտ-
 նութիւնը առաւ . ինչպէս որ Սարգան
 պատմիչ կ'աւանդէ թէ Բալուայ լեռը
 եղաւ աս յայտնութիւնը : Սովսէսի
 օրինաց տախտակներն առնելուն ալ
 կրնայ վերաբերուիլ աս խօսքս . մանա-
 ւանդ որ մեր հին հարք գրոց և լեզուի
 վրայ խօսած ատեննին՝ Երբայեցւոց յի-
 շատակներէն չեն կրնար հեռանալ , ինչ-
 պէս մեր քերականք ալ՝ Հոնաց քերա-
 կանէն և լեզուէն : Վարձեալ ոչ միայն
 մեր՝ այլ և օտարազգի սուրբ հարցմէ
 ոմանք որոնք կարծեցին թէ եբրայեցե-
 լէն լեզուն տրուեցաւ Հրէից երբոր
 Վարմիր ծովէն կ'անցնէին , կ'ըսեն թէ
 գրերն ալ Մտուած տուաւ Սովսէսի
 ձեռքով Սինա լեռան վրայ : Եւ երկու
 մեկնութեանս ալ այսպէս պարծանօք
 կը վկայէ Հայ վարդապետ մը տօմարի
 մեկնութեան մէջ . « Հաւատ և գիր
 » և տուամար՝ այս երկու ազգիս միայն

1 Հետեւելով Սաղմոսին (2 . Է) այս խօսքին .
 « Որպէս ելանէր նա յերկրէն Եգիպտացւոց լեզու
 » զոր ոչ գիտէր լուաւ » :